

önce selâmı zikrettiği görülmektedir (Dârimî, “Şalât”, 88). d) İzin isteyen kişi kendini açıkça tanıtmalıdır. Nitekim Resûl-i Ekrem içeri girmek isteyen birine kim olduğunu sorunca bu kişinin “benim” demesine karşılık, “Sen de kimsin?” diyerek yaptığının yanlış olduğunu hatırlatmıştır (Buhârî, “İsti’zân”, 17; “Edeb”, 94). Bu durumda kapı tokmağını kullanma, zil çalma, elektrikli aletlerle seslenme gibi modern imkânlardan yararlanırken de kendini açıkça tanıtmak gerekir. e) Bir kimsenin izinsiz girmesi câiz olmayan yer, iyi niyetle de olsa kapı aralığında veya pencereden gözetlemesi uygun değildir. Zira izin isteme hükmünün asıl konuluş sebebi aile mahremiyetini yabancı gözlerle karşı korumaktır (Aynî, XVIII, 286, 294). Müminlerin casusluk yapar gibi birbirlerinin mahrem durumlarını araştırmalarını yasaklayan âyetin (el-Hucurât 49/12) bu konuyla da ilgili olduğu kabul edilmektedir. Hz. Peygamber bir kişinin bu şekilde evini gözetlediğini görünce onu sert bir dille uyarmıştır (Buhârî, “İsti’zân”, 11; “Diyât”, 15, 23). Bazı fakihler, bu hadisin lafzî ifadesini dikkate alarak hâne sahibinin izinsiz olarak evinin içini gözetleyen kimseyi cezalandırabileceğini ileri sürmüşlerse de (Ali Mahfûz, s. 387) hadisin hukukî bir hüküm koymayıp sadece uyarı amacı taşıdığı yönündeki görüş (Aynî, XVIII, 295) daha mâkul görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “izn” md.; *Li-sânü'l-‘Arab*, “izn” md.; Wensinck, *el-Mu‘cem*, “izn” md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu‘cem*, “izn” md.; Dârimî, “Şalât”, 88; Buhârî, “İsti’zân”, 11, 13, 14, 17, “Diyât”, 15, 23, “Edeb”, 17, 94; Müslim, “Âdâb”, 32, 34, 35, 37; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 138; Taberî, *Câmi‘u'l-beyân*, XVIII, 109-116, 161-165; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), III, 69; İbn Münkız, *Kitâbü'l-Menâzil ve'd-diyâr*, Dimaşk 1385/1965, II, 201-210; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, XXIII, 195-201; Kurtubî, *el-Câmi‘*, XII, 215-222; Nevevî, *Şerhu Müslim*, XVI, 130-134; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, VI, 86-87; Aynî, *‘Umdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, XVIII, 285-286, 294-299, 301; Ali Mahfûz, *el-İbdâ‘ fi me‘âri‘i'l-ibtidâ‘*, Kahire 1956, s. 386-388; M. Abdülazîz Amr, *el-Libâs ve'z-zîne fi ş-şer‘ati'l-İslâmiyye*, Beyrut 1405/1985, s. 119-128.

MUSTAFA ÇAÇIRICI

□ FIKIH. Fıkıhta bir kimsenin hukuken tâbi olduğu kısırlılık halinin kaldırılması ifade eden izin, fıkıh usulünde teknik anlamda bir terim olmamakla beraber cevaz ve ibâha terimleri ile yakından ilişkilidir. Bu kavramlardan biri tanımlanırken diğerlerinden yararlanma gereğinin duyulması ve literatürde çok defa birbir-

lerinin yerine kullanılmaları bunlar arasındaki anlam yakınlığını ve iç içeliğini gösterir. Bazı usulcüler cevaz ve ibâhanın eş anlamlı olduğunu, bazıları cevazın ibâhadan daha genel sayıldığını söylese de esas itibarıyla her ikisi de şâriin izninin sonucu olduğundan izin kavramının daha genel bir içeriğe sahip bulunduğu görülür. İznin ayrıca af ve helâl kavramlarıyla da yakın anlam ilişkisi bulunmaktadır. İlişkili olduğu bu kavramlara bakıldığı zaman iznin bazı yerde engelleme ve yasaklamanın, bazı yerde de haram ve vâcibin karşıt anlamlısı olarak kullanıldığı söylenebilir (Karâfî, *el-Furûk*, I, 195-196; İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye I, 332). İzin kelimesi fıkıh literatüründe, ibadet ve muamelât hukukunun bütün alt dallarını kapsayacak şekilde yaygın bir kullanıma sahip olmakla birlikte bunların büyük bir kısmında kelimelerin kullanımının sözlük anlamı çerçevesinde kaldığı görülür. Meselâ kocanın karısına oruç veya i'tikâf izni, ebeveynin çocuğa hac veya evlenme izni, devlet başkanının ölü araziye ihya veya bir cezayı infaz izni böyledir. Ancak izin kelimesi zamanla muamelât alanında, kölelik ve yaş küçüklüğü sebebiyle eda ehliyeti kısıtlı kimseye velisi tarafından malî nitelikte hukukî işlem yapabilme serbesliğinin verilmesini ifade eden bir terim haline gelmiş, me'zun denince de bu şekilde ticaret serbesliği tanınan kimseler kastedilmiştir. Nitekim Serahsî izni, “kölelik sebebiyle hukuken sabit olan kısırlılığın (hacr) çözümlenmesi, tasarruf engelini kalkması” diye tanımlar (*el-Mebsût*, XXV, 2). İleri dönem literatüründe de izin “kölelik, yaş küçüklüğü vb. sebeplerle bir kimsenin hukuken tâbi olduğu tasarruf ehliyeti kısırlılığının kalkması” şeklinde tanımlanmıştır (*et-Ta'rifât*, “izn” md.; Tehânevî, I, 93; İbn Âbidîn, VI, 155).

Hukukî Mahiyeti. İzin, borçlar hukuku alanında birçok hukukî işlemle ilişkili olduğu gibi bazı işlemlerin de mahiyeti gereği tanımında yer alan bir kavramdır. Şâfiî fakihi İzzeddin İbn Abdüsselâm, hukukî işlemlerin bir türünün de izin olduğundan söz ederek izne bağlı tasarrufları yararın ait olacağı kişi açısından ikili ayrırma tâbi tutar. Buna göre faydası izin verilene yönelik olan izin grubunda âriyet, bağış ve hediye verme gibi işler yer alır. Şâfiî ekolündeki hâkim görüşüne göre karz da damân şartıyla itlâf hususunda bir izin olduğu için sözlü kabule gerek duymaz. Faydası izin verene yönelik olan izin kapsamında ise istisnâ (eser), hizmet vekâlet sözleşmeleri ya da kabza izin gibi fiilî

veya sözlü tasarruflara izin yer alır (*Kavâ'idü'l-aḥkâm*, II, 69, 73-74). Bu gruplandırmada iznin vekâlet verme ile oldukça yakın bir anlam benzerliği taşıdığı görülmektedir. Her ikisinde de “başkasının tasarrufuna rızâ gösterme” anlamı mevcut olmakla beraber izin vekâlet vermekten daha genel bir içeriğe sahiptir, bu sebeple şirket vb. birçok tasarruf yanında vekâlet vermenin de genel anlamda izin kapsamında olduğu belirtilir.

Kısırlılık halinin kaldırılmasına ilişkin bir işlem oluşu bakımından iznin doktrinde ayrıntılı biçimde tartışıldığı ve tanımı, mahiyeti, alanı gibi konularda fakihler arasında bazı görüş ayrılıkları bulunduğu görülür. Şâfiî ve Hanbelî mezhebinde izin bir tür vekâlet verme (tevkîl ve inâbe) olarak değerlendirilmiştir; Hanefî mezhebinde ise özellikle ticaret alanında kısırlılık durumunun kaldırılması (fekku'l-hacr) ve hakkın düşürülmesi (iskat) şeklinde tanımlandığı için, bir borçlar hukuku kavramı olarak büyük ölçüde ticarî işlemler yapmasına izin verilen köle ve çocuk ekleninde ele alınıp sistemleştirilmiştir. Bu sebeple Hanefî ve Hanbelî fıkıh literatüründe genellikle hacr bahsinden sonra yer alan “Kitâbü'l-Me'zûn” başlığı altında ticaret izni verilen köle ve çocuğa ilişkin hükümler ele alınmıştır. Ayrıca kısırlılık açısından aralarında benzerlik bulunan sefiḥ ve borçlu da bazı hükümler yönünden bu çerçevede değerlendirilmiştir. Klasik fıkıh literatüründe bu konu için özel bir bölüm açılıp ayrıntılı düzenlemeler yapılması, o dönemlerde tüccarların yaygın olarak köleleri ticarî işlerde kullandıklarının bir göstergesi sayılabilir.

İznin sahih şekilde gerçekleştirilmesi için izin verilecek kişinin potansiyel olarak tasarruf ehliyetine sahip bulunması gerekir; ancak kimlerin tasarruf ehliyetine sahip olduğu konusu doktrinde tartışmalıdır. Akıllı olarak bulûğa eren kölenin ticaret iznine muhatap olabileceğinde ve bu izne dayanarak tıpkı hür kimseler gibi ticaret yapabileceğinde ihtilâf yoktur. Şâfiîler dışındaki fakihler izin kapsamına köle yanında mümeyyiz çocuğu ve ma'tûhu da dahil ederler. Şâfiî'ye göre ise ticaret ehliyeti ancak kâmil akılla elde edilebileceği için ister hür isterse köle olsun çocuğa ticaret izni vermek câiz olmadığı gibi ma'tûha verilen ticaret izni de sahih değildir.

Hanefîler'e göre kölenin kısırlılık hali efendisinin bir hakkı olarak sabit olduğundan efendi izin vermekle bu hakkı

iskat etmiş sayılır. Fakat izin ticarete ilişkin olduğu için kölenin evlenme, cârîye edinme, borç verme ve hibe gibi diğer hususlardaki kısıtlılık durumu devam eder. Mümeyyiz çocuğun tasarruflarının işlerlik kazanmasının velinin iznine ve icâzetine bağlanması ve böylelikle çocuk için bir kısıtlılık durumunun doğması ise velinin değil bizzat çocuğun menfaatiyle ilgilidir. Bu kısıtlılık durumu özü itibarıyla çocuğun korunması amacına dayalı olduğundan onun hibeyi kabul gibi kendisi için sırf yarar sağlayan tasarruflarında kural olarak izne ve icâzete gerek bulunmazken talâk, hibe ve malî kefalet gibi kendisi açısından sırf zarar olan tasarruflarında izin cereyan etmez. Sefih hakkında sabit olan kısıtlılık da benzer bir amaçla açıklanabilir.

Uygulama alanı büyük ölçüde ticaret konuları olan izin bir yönüyle vekâlet verme, bir yönüyle hakkı düşürme anlamını içermektedir. Fıkıh mezhepleri, benimsedikleri genel fıkıh sistematiği ve mantığı doğrultusunda bu anlamlardan birini ön plana çıkarmışlardır. Hanefîler izni bir hakkın düşürülmesi mahiyetinde görmüş ve bunu iznin tanımına dahil etmişlerdir. Buna karşılık Şâfiî ve Hanbelîler ile Hanefî fakih Züfer, izni bir hakkın kullanımının devri ve vekâlet verme mahiyetinde saymışlardır. Bu anlayış farklılığının pratik sonucu iznin şarta ta'lik edilmesiyle zaman, mekân ve alan (tür) itibarıyla kayıtlı olmasının sahih olup olmadığı konusunda ortaya çıkar. Hanefîler'e göre bir hakkın ispat ve iadesi anlamını içeren kısıtlılamadan farklı olarak izin, bir iskat tasarrufu olduğu için diğer iskat tasarrufları gibi kural olarak ta'lik ve izâfeye elverişli bulunmakla birlikte kayıtlı ve daraltılmaya elverişli değildir. Böyle olduğu için de izin bir zaman ve mekânla kayıtlanamayacağı gibi bir alışveriş türünde tahsis edilemez. Meselâ mümeyyiz çocuğun velisi, çocuğa bir ay süreyle izin verdiğini söylese bile bir ayın bitiminde yeniden onu hacretmediği takdirde bir aylık izin süresiz izne dönüşür. İkinci grup fakihe göre ise izin bir tevkiil ve inâbe mahiyetinde olduğundan tıpkı bunlar gibi zaman ve mekânla kayıtlı olması ve bir alışveriş türüne tahsis edilmesi mümkündür. Bu anlayışa göre köle izin kaynaklı olarak tasarrufta bulunmaktadır; dolayısıyla onun tasarrufu tıpkı vekil ve mudârib gibi izin verilen konuların dışına çıkamaz.

İbn Kudâme, Hanefîler'in izni iskat saymalarının ve iskatı kayıtlılamaya elverişli

görmemelerinin temelinde, kısıtlılık durumunun bir bütün olup bölünemeyeceği düşüncesinin yattığını ve ayrıca onların kısıtlılık durumunun kaldırılmasını âdetâ çocuğun bulûğa ermesi mesabesinde tuttuklarını öne sürer. İbn Kudâme'nin Hanefîler'in bu görüşüne getirdiği tenkidin özünü, çocuk ve kölenin ancak kendilerine hak sahibi kimse tarafından verilen izinle tasarrufta bulunabildikleri, bunun için de iznin vekil ve mudâribdeki gibi sadece verildiği alanla kayıtlı olacağı noktası teşkil eder.

Şekli ve Türleri. İzin, biçim itibarıyla sarîh ve dolaylı (delâleten) kısımlarına ayrıldığı gibi alanı itibarıyla genel (âm) ve özel (has), yapısı itibarıyla de bir şarta veya vakte bağlanmaksızın derhal hüküm ifade eden (müneccez), şarta ta'lik edilmiş ve bir vakte bağlanmış izin çeşitlerine ayrılır. Sarîh izin, izin verildiğinin açıkça söylenmesi ve duyurulması olup konusuna göre genel ve özel kısımlarına ayrılır. Genel iznin literatürde "tasarruf-ı nev'îye izin" ve "akd-i mükerrerlere izin" olarak adlandırıldığı da olur (Ali Haydar, III, 47). Özel iznin anlamı ve mahiyeti konusunda Hanefî literatüründe bir karışıklık ve belirsizlik bulunmaktadır. Bazıları, köle veya çocuğun gündelik işler konusunda kullanılmasını özel izin olarak nitelendirirken bazıları, bir tasarruf türüne ilişkin olarak verilen izni özel izin şeklinde tarif etmişlerdir. Hanefî fakihlerinden Kâsânî, normal olarak ticaret izni verilmesine gerek olmayan gündelik işler konusundaki tasarruf iznini özel izin şeklinde değerlendirmiş ve genel kurala göre ticaret izni bölünme kabul etmez bir mahiyete sahip olduğundan, herhangi bir ticarî işlem hususunda verilen iznin bütün ticarî işlemler için geçerli olan bir izne dönüşmesi gerekirken bu tür izinlerin örf sebebiyle istihsan gerekçesinden hareketle ticaret izni anlamına gelmeyeceğini ifade etmiştir (*Bedâ'î*, VII, 192). Doktrinde de Kâsânî'nin görüşü benimsenerek bu tür izinler geç dönem literatürde "bir akdin icrasını emir" ve "şahsî tasarrufa izin" olarak anılmış (Ali Haydar, III, 47) ve genel iskat hükümleri dışında tutulmuştur. Buna karşılık Hanefî mezhebinin temel metinlerinden olan *el-İhtiyâr*'da özel bir ticaret veya meslek türüne tahsis edilen izin özel izin olarak adlandırılmıştır. İzinin meselâ sadece buğday ticaretine veya sadece terzilik işine tahsis edilmesi özel izindir (II, 100-101). Ayrıca Kâsânî, verilen iznin sıhhati için izin verilen kimsenin bu izni ve iznin türünü bilmesinin gerekli

olup olmadığını tartışır (*Bedâ'î*, VII, 193-194).

Hanefî mezhebinde hâkim görüşe göre ticaret izni bölünme ve bir türle kayıtlanma kabul etmez. Bunun için de bir ticaret türüyle ilgili izin bütün ticaret türleri ve meslekler konusunda geçerli olur. Aynı şekilde bir ay veya bir yıl ticaret yapmasına izin verilen kişi, daha sonra yeniden hacredilmediği müddetçe dâimî olarak izinli sayılır. Çünkü ticaret izni kâr sağlamak amacına yöneliktir ve kâr ihtimali açısından bir türle ötekisi arasında fark yoktur. Bir türe ilişkin olarak verilen sarîh izin diğer türler hakkında da delâleten izin yerine geçer. Nitekim velinin sarîh izni olmaksızın çocuğun hibeyi kabul hakkına sahip olması iznin delâleten varlığı sebebiyledir. Burada da aynı durum söz konusudur. Mâlikî mezhebinde de bir konuda verilen ticaret izninin bütün ticaret türleri için geçerli olacağı, fakat bir meslek için verilen iznin onunla sınırlı kalacağı, ticaret ve borçlanma hususunda izin sayılmayacağı görüşü hâkimdir (Kârâfî, *ez-Zâhire*, V, 311).

Dolaylı izin iznin sarîh biçimin dışında bir yolla sabit olmasıdır. Dolaylı izin şekillerinden sayılıp sayılmayacağı tartışmalı olan hususların başında sükût gelmektedir. Doktrinde hâkim olan anlayışa göre susana söz isnat edilemeyeceği için sükût kural olarak izin yerine geçmez. Ancak rızâ açıklaması sayılmasının mümkün olduğu yerlerde sükût izin yerine geçebilir. Bu durum *Mecele*'de, "Sâkîte bir söz isnat olunmaz. Fakat ma'rız-ı hâcette sükût beyandır" (md. 67; bk. Serahsî, XXX, 139-140; Kâsânî, VII, 193) şeklinde ifade edilir. Hanefîler, velinin çocuğu alışveriş yaparken görüp sükût etmesi durumunda bu sükûtun izin yerine geçeceğini söylemişlerdir. Ancak sükût yoluyla sabit olan bu izin, Hanefîler'in bu konudaki yaklaşımlarının tabii sonucu olarak sadece o alışveriş hakkında değil daha sonra yapılacak bütün alışverişler hususunda da delâleten izin sayılır. Aynı hüküm köle hakkında da geçerli olup sükûtun izne delâleti, yapılan akdin sahih veya fâsid olmasına göre değişmeyeceği için kölenin yapmış olduğu akdin sahih ya da fâsid olması da kölenin izinli hale gelmesini etkilemez. İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel ve İmam Züfer'e göre ise efendinin sükûtu ile köle mezun olmaz (İbn Kudâme, VII, 194).

Hükümü. Çocuğun malında tasarrufa ve ticarete yetkili olan velinin, ticarete izin vermeye de velâyeti vardır. Bir çocuğa

veya ma'tûha velisi tarafından izin verilince bunlar izin altına giren hususlarda bâliğ kişi hükmünde olurlar ve kendilerinin yapması câiz olan şeyler için birine vekâlet verebilirler. Mezun köle de Hanefîler'e göre vekâlet yoluyla efendisi adına değil izin sayesinde sahip olduğu ehliyetle tıpkı mükâtebe akdinden sonra olduğu gibi kendi adına tasarrufta bulunur (İbn Âbidîn, VI, 155).

İzin kapsamına vekâlet verme, rehin alma ve verme, âriyet, selem ve mudârebe akidleri yapma, borç ikrarında bulunma gibi ticaret kabilinden ve ticaretin gereklerinden olan bütün hukukî işlem türleri girer; ticaretin gerekleri dışında kalan hususlarda ise yetkili değildir. Bu bakımdan borç vermesi, hibede bulunması veya kefil olması câiz görülmemiştir. Mâlikî ekolünde, izinli kölenin ticaret kapsamındaki her tasarrufu yapabileceği ve vekil konumunda olduğu benimsenmekle birlikte hibe, sadaka ve rtk gibi tasarrufları ancak efendisinin özel izniyle yapabileceği belirtilmiştir.

Mezunun gabn-i yesîr ile yaptığı alışverişlerin sahih olduğunda görüş birliği bulunmakla birlikte gabn-i fâhişle yapacağı akidlerin hükmü tartışmalıdır. Ebû Hanîfe gabn-i fâhişle alım satımı da mutlak alım satım kapsamına, dolayısıyla ticaret izni kapsamına dahil gördüğü için mezunun gabn-i fâhişle alım satım yapabileceğini kabul etmiştir. Gabn-i fâhişle alım satım yapma konusunda mezun ile vekil arasında fark gözetken Ebû Hanîfe'ye göre mezunun gabn-i fâhişle satması veya satın alması câizken vekilin satması veya satın alması câiz değildir. Çünkü vekilin gabn-i fâhişle satın alması hususu, esasen kendisi için aldığı halde gabn-i fâhiş ortaya çıkınca müvekkili için satın aldığını söyleyebileceğinden suistimale açık bir konudur. Mezun, kendisi için almaya mâlik olmayıp izin verene rücu hakkı bulunmadığı için onun açısından alım ve satım birbirine eşittir ve böyle bir töhmet söz konusu olmaz. Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre ise çocuk gabn-i fâhişle akid yapma hak ve yetkisine sahip değildir. Çünkü böyle bir akid teberru hükmündedir, çocuk ise teberrua ehil değildir (Kâsânî, VII, 194-198). Mezunun tasarrufları sebebiyle gerek veli veya efendinin gerekse mezunla ticarî ilişkide bulunan kişilerin mağduriyetinin önlenmesi için doktrinde gündeme gelen önlemlerden biri de kölenin rakabesi tutarını aşan borçlanmalardan bizzat kendisinin sorumlu tutulmasıdır (Abdullah b.

Mahmûd el-Mevsîlî, II, 101; İbn Âbidîn, VI, 155).

Sona Ermesi. Ticaret iznini geçersiz hale getirecek sebepler şu şekilde sıralanır: 1. Yeniden hacir altına alma. Bu hacrin sahih olabilmesi için taraflarca, özellikle de çarşı esnafı tarafından bilinmesi gerekir. Mâlikî ekolündeki hâkim görüşü, yeniden hacretmenin kamu otoritesinin bilgisi dahilinde olması gerektiği yönündedir (Karâfî, *ez-Zâhire*, V, 318; İbn Cüzey, s. 318). 2. Efendinin köleyi satması. 3. Ölüm. Efendinin ölümüyle köle, baba veya vasînin ölümüyle çocuk yeniden kısıtlı hale gelir. Ancak hâkim kararıyla mezun olan kişi hâkimin ölmesiyle kısıtlı hale gelmez. 4. Efendinin veya kölenin delirmesi durumunda da köle yeniden kısıtlılık durumuna döner. 5. Kölenin veya efendinin irtidat ederek düşman ülkesine iltica etmesi. 6. Kölenin kaçması. Hanefîler kölenin kaçmasının izni iptal edeceğini, Şâfiî ve Hanbelîler ise kölenin kaçmakla azledilmiş olmayacağını ifade ederler.

BİBLİYOGRAFYA :

et-Ta'rîfât, "İzn" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, I, 93; İbnü'l-Cellâb, *et-Tefrî'* (nşr. Hüseyin b. Sâlim ed-Dehmânî), Beyrut 1408/1988, II, 200; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *en-Nihâye fî mücerredil'l-fıkhi ve'l-fetâvâ*, Beyrut 1400/1980, s. 311; Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, Kahire 1976, I, 511-512; Serahsî, *el-Mebstû*, XXV, 2; XXX, 139-140; Neseî, *Tilbetü't-talebe* (nşr. Hâlid Abdürrahman el-Ak), Beyrut 1416/1995, s. 325-326; Kâsânî, *Bedâ'î'*, VII, 191-207; Şehâbeddin ez-Zencânî, *Tahrîcü'l-furû'* 'ale'l-üşûl' (nşr. M. Edîb Sâlih), Beyrut 1402/1982, s. 239-243, 333-335; İbn Kudâme, *el-Muğnî* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Abdülfezzâh M. el-Hulvî), Kahire 1989, VI, 347-352; VII, 193-194; İzzeddin İbn Abdüsselâm, *Kavâ'idü'l-ahkâm*, Beyrut, ts., (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye), II, 69, 73-74, 111-113; Abdullah b. Mahmûd el-Mevsîlî, *el-İhtîyâr*, Beyrut 1395/1975, II, 100-104; Karâfî, *el-Furûk*, Kahire 1347, I, 195-196; a.mlf., *ez-Zâhire* (nşr. Muhammed Bû Hubze), Beyrut 1994, V, 308-320; Beyzâvî, *el-Gâyetü'l-kuşvâ* (nşr. Ali Muhayyiddin el-Karadâğî), Kahire 1980-82, I, 458-459, 530; II, 631; İbn Cüzey, *Kavâninü'l-ahkâmî's-şer'iyye*, Beyrut 1979, s. 317-318; İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvakkı'ât* (nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd), Beyrut 1973, I, 332; Molla Hüsrev, *Dürrü'l-hükkâm*, İstanbul 1308, II, 276-281; Abdurrahman Şeyhizâde, *Mecma'u'l-enhur*, İstanbul 1309, II, 445-455; Şevkânî, *es-Seylül-cerrâr* (nşr. Mahmûd İbrâhim Zâyed), Beyrut 1405/1985, III, 130-135; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr* (Kahire), VI, 154-177; *Mecelle*, md. 67, 942, 966-978; Ali Haydar, *Dürrü'l-hükkâm*, İstanbul 1330, III, 6-8, 36-69; M. Abdürrahim b. M. Ali Sultânü'l-ulemâ, *Ahkâmü izni'l-insân fi'l-fıkhi'l-İslâmî*, Dimaşk 1416/1996, I-II, tür.yer.; Y. Linant de Bellefonds, "İdhn", *El'* (İng.), III, 1016-1017; "İzn", *Mv.F.*, IV, 221-246; "İzn", *Mv.F.*, II, 376-393; Seyyid Mustafa Muhakkık Dâmâd, "İzn", *DMB*, VII, 391-395.

H. YUNUS APAYDIN

□ TASAVVUF. Tasavvuf literatüründe izin "bir velînin Allah'ın ve Peygamber'in izniyle konuşması, hareket etmesi" veya "bir müridin önemli bir iş yapacağı zaman müşhidinden izin alması" anlamında kullanılır. Tasavvufta Allah'tan ve Peygamber'den keşif ve ilham yoluyla izin alındığına inanılır ve bu anlamdaki izne büyük önem verilir. Ebû Nasr es-Serrâc sûfilerin, mallarını Allah'tan aldıkları izinle harcadıklarını veya harcamayıp elde ettüklerini, izinle hareket etmeyen sûfilerin kemal mertebesine varamadıklarını belirtir (*el-Lüma'*, s. 523). Bir kimse'nin ikamet ettiği yere izinsiz girilemeyeceğini belirten Gazzâlî'ye göre (*İhyâ'*, II, 193) kalbine Allah'ın en özel sıfatı olan ilim tevdi edilmiş bulunan âlim ilâhî hazinedeki en değerli cevherin hazinedarı olup Allah adına ihtiyaç sahipleri için bunu harcamak konusunda izinlidir (*a.g.e.*, I, 20). Abdülkâdir-i Geylânî, insanın ancak Allah izin verirse nefsinin istediği bir şeye yöneleceğini, aksi takdirde günaha gireceğini söyler (*Fütûhu'l-gayb*, s. 87). Burada izin ilhamla aynı anlamda kullanılmıştır. Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî, *Hizbü'l-baħr* adlı dua risâlesini tanıtırken eserin her harfini Allah ve Resulü'nün izniyle yazdığını belirtir (İsmail Hakkı Bursevî, IV, 258). Mutasavvıflar özellikle tarikat şeyhlerinin sözlerinin, eserlerinin, düzenledikleri duaların Allah'tan izin ve onay alındıktan sonra yazıldığına ve söylendiğine inanırlar. Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Fuşûşü'l-hikem*'in önsözünde (I, 47) bu eseri rüyada gördüğü Hz. Peygamber'in emriyle yazdığını söylemiştir. Aynı sûfi, Allah'ın takdiri ettiği bir şeyin vakti gelince O'nun izniyle vücut bulduğunu belirtir ve varlık âlemindeki her olayı ve nesneyi Hakk'ın iznine bağlar; "Hiçbir nefis Allah'ın izni olmadan ölmez" (Âl-i İmrân 3/145) meâlindeki âyeti bu yönde açıklar. Ona göre bir velî Allah'tan aldığı izinle hareket edebilir, konuşabilir. Bununla birlikte onun bu izne göre hareket etmemesi günah değildir. Çünkü izin bir ruhsattır, mubah olan hususlarda bahis konusudur; yapılması için izin verilen bir şeyi yapmayan günaha girmez (Şarânî, *el-Yevâķit*, II, 95). Bununla beraber tasavvufta izin çok defa edep ve ahlâk bakımından emir telakki edilmiş, Allah ve Resulü'nün izniyle konuştuğunu ve yazdıklarını ileri süren birçok kişinin sözleri ve yazdıkları mutlak doğrular sayılmıştır.

Tasavvufî hayatta, özellikle tarikatlarda müşhidten izin alarak hareket etmek, ko-